

Utbildningsdepartementet
Skolenheten
Att: Departementssekretare Anders Widholm
103 33 Stockholm
E-post: anders.widholm@education.ministry.se

Yttrande avseende betänkandet *Skolgång för alla barn (SOU 2010:5)*

Sammanfattning

FARR (Flyktinggruppernas och Asylkommittéernas Riksråd)

- välkomnar förslaget att alla barn som vistas i landet ska ha rätt till utbildning, förskoleverksamhet och skolbarnomsorg, oberoende om de har tillstånd att vistas i landet eller inte, såvida vistelsen inte är helt tillfällig.
- välkomnar att förslaget om rätt till utbildning omfattar samtliga skolformer, dvs. förskoleklass, grundskola, gymnasieskola, obligatorisk särskola, gymnasiesärskola, specialskola och sameskola.
- välkomnar att rätten till skolgång m.m. föreslås gälla också i fristående skolor och enskilt bedriven förskoleverksamhet och skolbarnomsorg samt instämmer i att en effektiv uppföljning och kvalitetsgranskning är av största vikt.
- välkomnar att barnets hemkommun görs ansvarig för att utbildning samt deltagande i förskoleverksamhet och skolbarnomsorg kommer till stånd för alla barn.
- avstyrker att hemkommunen inte görs ansvarig för att anvisa plats i förskoleklass
- avstyrker att hemkommunen kan fransäga sig sitt informationsansvar
- välkomnar förslaget att bestämmelsen i 7 kap. 1 § utlänningsförordningen ska upphävas så att varken styrelsen för utbildningen eller socialnämnden omfattas av en skyldighet att på eget initiativ lämna underrättelser till verkställande myndighet.
- avstyrker förslaget att 17 kap 1 § utlänningslagen (2005:716) om socialnämndens uppgiftsskyldighet ska gälla även fortsättningsvis.
- välkomnar förslaget att kommunernas kostnader för utbildning, förskoleverksamhet och skolbarnomsorg för barn som vistas i landet utan tillstånd ska ersättas av staten med en specialdestinerat statsbidrag.

Övergripande kommentar

FARR har vid flera tillfällen riktat kritik mot att barn som lever utan tillstånd att vistas i Sverige inte omfattas av rätten till skolgång m.m. på samma villkor som barn bosatta i Sverige. Det är FARR:s åsikt att förverkligandet av barns rättigheter inte ska avgöras på frivillig basis av kommunerna, vilket är den rådande ordningen idag. Barn som lever i Sverige utan tillstånd, vare sig de har fått avslag på sin asylansökan eller aldrig har ansökt om uppehållstillstånd, befinner sig i en särskilt sårbar position och det är just för barn som hamnar i en rättslös och sårbar tillvaro likt denna som konventioner om människors och barns rättigheter har tagits fram.

FARR tar utgångspunkt i den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) och FN:s konvention om barnets rättigheter (Barnkonventionen) och menar att det är ett brott mot dessa folkrättsligt bindande traktat att barn som lever utan tillstånd inte har samma rätt till utbildning som andra barn i Sverige. FARR är därför mycket positiv till att en lagändring nu är aktuell.

Rätt till utbildning, förskoleverksamhet och skolbarnomsorg för en utvidgad målgrupp

Utvidgad målgrupp

I utredningen föreslås att rätten till skolgång, förskoleverksamhet och skolbarnomsorg ska omfatta alla barn och ungdomar som vistas i landet, även om de saknar tillstånd för sin vistelse. Det framhålls att varken eventuella risker för förstärkt anknytning till Sverige eller försvårande av polisens verkställighetsarbete på grund av förslagen om rätt till skolgång, m.m. kan anses ha sådan tyngd att de utgör tillräckligt starka skäl att underlåta en ändrad lagstiftning för en utvidgad målgrupp (s. 67). Vidare understryks det att skolan och de övriga verksamheterna varken är eller bör vara ett led i eller en resurs för att upprätthålla principen om en reglerad invandring (s. 68).

FARR är mycket positiva till att barns rätt till utbildning och Barnkonventionens princip om barnets bästa sätts i främsta rummet och därmed överordnas intresset av den reglerade invandringen. FARR välkomnar också att utredningen lyfter fram och tar hänsyn till Barnrättskommitténs allmänna kommentarer till Barnkonventionens artiklar.

Tillfällig vistelse

Utredningen föreslår att barn som kan antas komma att vistas i Sverige under en kortare tid och därmed saknar behov av att deras skolgång m.m. tillgodoses här inte ska omfattas av rätten till skolgång m.m. En tidsgräns på tre-fyra månader anges som riktlinje (s. 70).

FARR bedömer att denna avgränsning är rimlig.

Hemkommunernas ansvar

I utredningen föreslås att hemkommunen ska ansvara för att utbildning samt deltagande i förskoleverksamhet och skolbarnomsorg kommer till stånd för alla barn i kommunen. Däremot föreslås ingen skyldighet för kommunerna att genom uppsökande verksamhet ta reda på vilka barn som är berättigade till plats i förskola och fritidshem, att anvisa plats i förskoleklass eller att informera föräldrarna om dessa verksamheter och deras syften (s. 73).

FARR är positiv till att ansvaret för förverkligandet av rätten till utbildning läggs på barnens hemkommuner och förstår det omöjliga i ett förslag om skyldighet till uppsökande verksamhet för kommunerna. FARR menar däremot att kommunerna bör ha en informationsplikt och en skyldighet att anvisa barn till förskoleverksamhet och skolbarnomsorg när de kontaktas angående ett barn med dessa behov. Information om att barn utan tillstånd att vistas i Sverige har rätt att gå i skolan m.m. kan tillgodoses via exempelvis kommunernas hemsidor.

Frågan om sekretess för uppgifter om enskildas personliga förhållanden samt utlänningslagstiftningens bestämmelser om uppgifts- och underrättelseskyldighet

Underrättelseskyldighet enligt utlänningsförordningen för socialnämnden och skolstyrelsen

I utredningen föreslås att bestämmelsen i 7 kap. 1 § utlänningsförordningen upphävs så att varken skolstyrelsen eller socialnämnden längre omfattas av underrättelseskyldighet.

Det framhålls dock att skolans, förskoleverksamhetens och skolbarnomsorgens anmälningskyldighet till socialnämnden vid misstanke om missförhållanden, enligt 14 kap. 1 § SoL, inte ska ändras.

FARR är mycket positiv till det föreslagna upphävandet av bestämmelsen om underrättelse-skyldighet i utlänningsförordningen. Det är FARR:s bedömning att ett upphävande av denna bestämmelse är en förutsättning för att fler barn och ungdomar ska ges en reell möjlighet att delta i skolgång, förskoleverksamhet och skolbarnomsorg. FARR instämmer vidare i bedömningen att anmälningsskyldigheten till socialnämnden ska finnas kvar när misstanke finns om att något barn far illa.

Socialnämndens uppgiftsskyldighet enligt utlänningslagen

I utredningen föreslås att bestämmelsen om socialnämndens uppgiftsskyldighet enligt 17 kap. 1 § utlänningslagen ska lämnas oförändrad. Detta innebär att socialnämnden på begäran av en polismyndighet, Säkerhetspolisen, Migrationsverket, en migrationsdomstol, Migrationsöverdomstolen eller regeringen ska lämna ut uppgifter angående barns personliga förhållanden om dessa behövs för att avgöra bl.a. ett ärende om uppehållstillstånd eller för att verkställa ett beslut om avvisning eller utvisning.

FARR är kritisk till att bestämmelsen om socialnämndens uppgiftsskyldighet lämnas oförändrad. Så länge uppgiftsskyldigheten kvarstår och det finns en fortsatt risk för att uppgifter om personliga förhållanden rörande barn som håller sig undan verkställighet av avvisnings- eller utvisningsbeslut överlämnas till verkställande myndigheter kan inte barnens vistelse i skola, förskola och skolbarnomsorg anses vara tryggad.

Utredarna framhåller att det sökts men inte hittats något säkert underlag för att det skulle finnas ett samband mellan förekomsten av att barn som vistas i landet utan tillstånd avhåller sig från att delta i utbildning m.m. och bestämmelsen om socialnämndens uppgiftsskyldighet. FARR har en mångårig erfarenhet av att möta barn som lever utan tillstånd runt om i Sverige. Utifrån denna erfarenhet kan vi konstatera att barn och föräldrar som undanhåller sig verkställighet av ett avvisnings- eller utvisningsbeslut är mycket försiktiga när det gäller att fatta beslut som på något vis kan riskera att röja deras bostadsadress eller vistelse för verkställande myndigheter. Det är därför FARR:s övertygelse att ett bevarande av bestämmelsen om socialnämndens uppgiftsskyldighet kommer att leda till att färre barn vågar tillvarata rätten att gå i skola, m.m.

I utredningen framhålls att ett upphävande av uppgiftsskyldigheten får konsekvenser även för individer i ärenden som gäller uppehållstillstånd, där informationen kan vara till den enskildas fördel (s. 102). FARR har svårt att se att de individuella nackdelarna med en oförändrad upp-

giftsskyldighet skulle vara jämförbara med de fördelar som utredarna framhåller. Informati-
onens eventuella fördelar är ytterst marginella i förhållande till nackdelarna. Därför föreslår
FARR istället en ändring av uppgiftsskyldigheten så att den enbart gäller då uppgifterna be-
hövs för att avgöra ett ärende om uppehållstillstånd, men inte när de behövs för att verkställa
ett beslut om avvisning eller utvisning.

Vidare anser FARR att det inte är lämpligt att reglerna kring socialnämndens uppgiftsskyldig-
het skiljer sig åt mellan barn som lever utan tillstånd i Sverige, beroende på om de ansökt om
uppehållstillstånd eller inte. Barn som aldrig ansökt om uppehållstillstånd eller vars avslags-
beslut preskriberats omfattas inte av socialnämndens uppgiftsskyldighet. Inkonsekvensen i
reglerna gällande olika kategorier av barn riskerar att skapa osäkerhet om reglerna. FARR
anser att barns förutsättningar för en trygg vistelse i skola, förskola och skolbarnomsorg inte
ska vara beroende av barnets legala status i Sverige. Alla barn ska ha samma rättigheter och
ges samma möjligheter att tillvarata dessa.

Statlig ersättning samt finansiering

I utredningen föreslås att kommunernas kostnader för utbildning, förskoleverksamhet och
skolbarnomsorg för barn som vistas i landet utan tillstånd ska ersättas av staten med ett speci-
aldestinerat statsbidrag efter ett ansökningsförfarande. FARR är positiv till att kommunerna
genom detta förslag får en rättvis och rimlig ersättning i förhållande till reellt antal barn i dess
olika verksamheter. Därmed kan inte ekonomiska skäl framföras som ett argument mot att
inte ta emot barn utan tillstånd i ordinarie verksamhet, vilket FARR tror kan bidra till en mer
öppen inställning till mottagandet av dessa barn. Gällande reglerna för ansökningsförfarandet
vill FARR, i enlighet med utredarnas ståndpunkt, påtala vikten av att detta inte ställer krav på
att identifiera vilka barn eller elever som ansökan avser utan endast antalet barn. Vidare in-
stämmer FARR med förslaget att Statens skolverk är bäst lämpad för att administrera statsbi-
dragsersättningen.

Avslutningsvis vill FARR understryka vikten av att barnets bästa sätts i främsta rummet. Rät-
ten till skolgång, förskola och skolbarnomsorg får inte enbart bli en rättighet i teorin. Det är
viktigt att säkerställa att rätt förutsättningar finns för att barn som lever utan tillstånd i Sverige
ska känna sig trygga att utnyttja sina rättigheter till skola, m.m. Alla möjliga risker att barnen
och deras föräldrar inte kommer att våga göra anspråk på rättigheten bör därmed undanröjas i
kommande lagändringar. Det är avgörande för förverkligandet av de nya bestämmelserna att

det kan byggas upp en förtroendefull relation mellan barn/elever och lärare samt övrig personal.

För Flyktinggruppernas och Asylkommittéernas Riksråd,

Frida Johansson Metso, ordförande

Ylva Sjölin, styrelseledamot

Frida Jonsson, styrelseledamot